

**REC.: IMELDA CHŁODNA-BŁACH,
OD PAIDÉI DO KULTURY WYSOKIEJ.
FILOZOFICZNO-ANTROPOLOGICZNE
PODSTAWY SPORU O KULTURĘ,
LUBLIN 2016, 312 S. (NATALIA KUNAT)**

Książka *Od paidéi do kultury wysokiej. Filozoficzno-antropologiczne podstawy sporu o kulturę* autorstwa Imeldy Chłodnej-Błach przedstawia filozoficzne i antropologiczne podstawy sporu o kulturę, zwłaszcza w perspektywie sporu o kulturę wysoką i kulturę niską¹. Analizy przeprowadzone w niniejszej pracy stanowią odpowiedź na zasadnicze pytanie o istotę kultury, jej miejsce i rolę w życiu osobowym człowieka. Z tego powodu w rozważaniach nad kulturą wykorzystano kategorie metafizyki realistycznej oraz antropologii filozoficznej – zarówno na płaszczyźnie historycznej, jak i systemowej. Przyjęcie perspektywy metafizyczno-antropologicznej daje sposobność, by dokonać oryginalnego ujęcia kultury wysokiej, rozumianej jako zwieńczenie kultury w ogóle.

Publikacja składa się z trzech rozdziałów pt.: *Kultura klasyczna – ku doskonałości*, *Kultura chrześcijańska – od wielkoduszności do świętości* oraz *Kultura współczesna – kultura niska czy kultura wysoka?*, poprze-

¹ Dr hab. Imelda Chłodna-Błach – adiunkt w Katedrze Filozofii Kultury i Sztuki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

dzonych wstępem. Zwięzczeniem książki są następujące teksty: zakończenie, Appendix, streszczenie w języku angielskim, indeksy osobowy i przedmiotowy, bibliografia oraz spis treści w językach polskim i angielskim.

Pierwszy rozdział zatytułowany *Kultura klasyczna – ku doskonałości* oscyluje wokół rozumienia terminu „kultura” w starożytnej Grecji i Rzymie. Autorka podkreśla, że pojęcie „kultura wysoka” zostało zaczerpnięte od Greków. Wskazuje, że korzeni greckiego rozumienia kultury nie można już odnaleźć w dziełach Homera, uważanego za jednego z wybitnych twórców, którzy uformowali grecką ideę człowieczeństwa. W dalszej części tego rozdziału I. Chłodna-Błach podkreśla, że kluczowe dla zrozumienia kultury (wskazane przez Homera) jest słowo *areté*, czyli cnota. Z tej racji antecedenje kultury wysokiej sięgają starohelleńskiej kultury szlacheckiej, w której istotną rolę odgrywało pojęcie *areté*. W poczet ważnych pojęć z obszaru starożytnej kultury Autorka zalicza również termin *paidéia*, który rozumiany był jako „wszechstronna uprawa, racjonalne wychowanie człowieka, w aspekcie indywidualnym i społecznym”². W dalszej części pracy omawia pojęcie *paidéia*, uwzględniając, co na jego temat głosili Sokrates, Platon, Arystoteles i Izokrates. Stwierdza, że wymienieni myśliciele akcentowali kwestie etyczne jako nieodzowne w procesie wychowania.

W dalszej części publikacji I. Chłodna-Błach zarysowuje kontekst, w jakim używano terminu *kalokagathía* (piękno-dobro, szlachetność, doskonałość), czyli ideału każdego obywatela dążącego do osiągnięcia kultury wyższej. Autorka stwierdza, że ów ideał akcentował zalety moralne człowieka i posiadał wymiar społeczny. Szczególnym znamieniem człowieka przynależącego do kultury wysokiej jest wielkoduszność (łac. *magnanimitas*, gr. *megalopsychía*), która manifestuje się w zdolności do adekwatnego rozróżniania dobra wielkiego i dobra małego. Cnota wielkoduszności pozwala przezwyciężyć trudności w dążeniu do osiągnięcia wszelkich dóbr.

W ostatniej części rozdziału Autorka pokazuje, że w IV wieku przed Chrystusem datuje się spotkanie greckiej *paidéi* z rzymskim

² Zob. M.A. Krąpiec, *Kultura*, [hasło w:] *Powszechna encyklopedia filozofii*, t. 6, red. A. Maryniarczyk i in., Lublin 2005, s. 132.

wzorcem wychowania. W I wieku przed Chrystusem grecka *paidéia* przekształciła się w *humanitas*, w czym zasługi położył Cyceron. Terminy *humanista* i *humanum* odnosiły się – jak stwierdza I. Chłodna-Błach – nie tylko do natury ludzkiej, lecz również do tego, co należy do istoty człowieka jako człowieka (w relacji do innych i siebie samego). Dlatego wskazane terminy pełniły ważną rolę, mianowicie określały istotę człowieczeństwa jako ideału, do którego należy dążyć, korzystając ze wszystkiego, w co człowiek z natury został wyposażony [s. 15-92].

W drugim rozdziale zatytułowanym *Kultura chrześcijańska – od wielkoduszności do świętości* uwypuklono genezę chrześcijańskiej koncepcji kultury powstałej na bazie kultury helleńskiej. Zanalizowano sposób dopełnienia przez chrześcijaństwo funkcjonujących wówczas koncepcji i ich rozwinięcia (przede wszystkim dopełnienie koncepcji człowieka). W rozważaniach w obrębie tej części książki Autorka zaznacza, że *paidéia* chrześcijańska, która była nabudowana na filozofii chrześcijańskiej, nie odróżniała wymiaru filozoficznego od wymiaru teologicznego, co implikowało, że objawienie i poznanie przyrodzone stanowiły jedną całość. Rozdzielenia aspektu teologicznego i filozoficznego (autonomizacja filozofii) dokonał – stwierdza I. Chłodna-Błach – św. Tomasz z Akwinu w XIII wieku. W tym kontekście zaprezentowano realistyczną koncepcję człowieka w pełni sformułowaną przez Akwinatę. W świetle jego filozoficznych rozważań osoba ludzka jest najwyższym bytem w hierarchii bytów naturalnych. Autorka wymienia trzy podstawowe wyznaczniki bytu osobowego, którymi są: przygodność, spotentjalizowanie oraz transcendencja. Wyróżnia także inklinacje natury ludzkiej: poznanie, miłość, wolność, podmiotowość prawną, odrębność bytową oraz godność religijną. Stwierdza, że tym, co odsłania naturę bytu osobowego, stanowi życie według określonych cnót (męstwo, wielkoduszność itd.). W spełnianiu takiego życia pomaga człowiekowi właśnie kultura, w której – jak zaznacza Autorka – odbywa się praktykowanie cnót oraz niwelowanie wad [s. 93-148].

Ostatnia część zatytułowana *Kultura współczesna – kultura niska czy kultura wysoka?* koncentruje się na uwarunkowaniach, które doprowadziły do narodzin tzw. kultury masowej. Autorka referuje poglądy niektórych XIX – i XX-wiecznych autorów, którzy oponowali przeciwko dominacji kultury masowej nad kulturą wyższą. Wśród autorów, którzy

w analizach naukowych zajmowali się problemem kultury wysokiej, wymienia m.in.: Matthew Arnolda, José Orteę y Gasset, Thomasa Stearnsa Eliota, Rogera Scrutona Waltera Benjamina oraz Theodora Adorno.

Dopełnienie rozważań w niniejszej książce stanowi prezentacja antropologiczno-filozoficznego rozumienia kultury w ujęciu przedstawicieli lubelskiej szkoły filozoficznej – Karola Wojtyłę (papieża Jana Pawła II) oraz Mieczysława A. Krąpca. Autorka przedstawiła dwie różne perspektywy filozoficzne – egzystencjalno-antropologiczną (K. Wojtyła) oraz metafizyczną (M.A. Krąpiec). Należy dostrzec, że chociaż wzmiankowani myśliciele spoglądali na kwestię kultury z odmiennych perspektyw filozoficznych, to dochodzili do wspólnego wniosku, zgodnie z którym kulturę należy rozumieć jako specyficznie ludzki sposób bytowania. Osiągnięcie jedności w kwestii rozumienia kultury – stwierdza I. Chłodna-Błach – dokonało się dzięki akcentowaniu przez wskazanych myślicieli, że w centrum kultury zawsze winien usytuowany być człowiek i że sama kultura stanowi nieusuwalny komponent ludzkiego życia [s. 149-222].

Reasumując, należy stwierdzić, że książka *Od paidéi do kultury wysokiej. Filozoficzno-antropologiczne podstawy sporu o kulturę* wyjaśnia najważniejsze problemy dotyczące filozoficznego rozumienia kultury wysokiej. Trzeba zaznaczyć, że obecnie na gruncie współczesnych badań nad kulturą prymat zwykło się przyznawać socjologii i psychologii, umniejszając znaczenie filozofii (zwłaszcza tradycji realistycznej). Z tej racji zaprezentowane w niniejszej publikacji propozycje dają asumpt ku temu, by na ich bazie zajmować się problematyką związaną z filozoficznym rozumieniem kultury, w tym także kultury wysokiej.

Niewątpliwym walorem rozprawy jest metodologicznie, uporządkowane prowadzenie myśli przez Autorkę. Dbałość o stylistyczną poprawność językową stanowi także istotną zaletę niniejszej publikacji. Warto odnotować, że do książki dołączono *Appendix* obejmujący wybrane teksty klasyczne m.in. takich autorów, jak: Platona, Arystotelesa, św. Tomasza z Akwinu, o. Jacek Woroniecki. Za sprawą tych tekstów czytelnik zyskuje sposobność zaznajomienia się z fundamentalnymi dla niniejszej publikacji pojęciami, np.: *paidéia*, *megalopsychía*. Kolejną zaletę niniejszej książki stanowi przejrzysty, uporządkowany układ bibliografii, podzielony na literaturę przedmiotu (źródłową) oraz literaturę pomocniczą. Co więcej, bibliografia zawiera wiele opracowań nie tylko

w języku polskim, lecz również w językach angielskim, niemieckim, francuskim oraz hiszpańskim.

Przedstawione w recenzowanej publikacji analizy dotyczą najważniejszych problemów, z jakimi zмага się współczesna kultura. Dlatego niniejsza książka jest godna polecenia wszystkim tym, którzy pragną zgłębiać wiedzę na ten temat. Stąd intelektualne pochylenie się nad problemem kultury bez wątpienia pobudzi niejednego czytelnika do własnych poszukiwań i przemyśleń.